

διαλόγοι

Για το άρθρο 16

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΣΙΑΦΑΚΑΣ

Η αναθεώρηση του άρθρου 16 του συντάγματος, μέσω της οποίας θα επιτρέπεται η ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων, διαμορφώνει ένα παντελώς νέο τοπίο στην εκπαίδευση, που θα επηρεάσει όλες τις βαθμίδες της.

Η συζήτηση περί την αναθεώρηση αποκαλύπτει τις αδυναμίες των θεσμικών οργάνων αλλά και της πανεπιστημιακής κοινότητας να προσεγγισθεί το ζήτημα στις πραγματικές του διαστάσεις. Συχνά στις γενικότητες και στις κραυγές προστίθενται και πολιτικές σκοπιμότητες που κατατείνουν σε μια θολή εικόνα και σε νέα αδιέξοδα.

Στους «Διαλόγους» παρεμβαίνουν σήμερα τρεις κορυφαίοι πανεπιστημιακοί που επιχειρούν να θέσουν (ανεξαρτήτως των διαφορών τους) τις πραγματικές διαστάσεις του προβλήματος.

*Ο Νίκος Αλιβιζάτος επικεντρώνει την παρέμβασή του στον χαρακτηρισμό από το ισχύον σύνταγμα του πανεπιστημίου ως ΝΠΔΔ, που αποτελεί την «σημαντικότερη τροχοπέδη στη μεταρρύθμιση που έχει τόσο ανάγκη η ανώτατη εκπαίδευση στη χώρα μας».

*Ο Κώστας Βεργόπουλος αναπτύσσει την άποψή του γύρω από την έννοια της εκπαίδευσης ως «δημόσιο αγαθό». Αν με πρόσχημα τη μεταρρύθμιση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των ιδρυμάτων εγκαταλειφθεί αυτή η έννοια, εάν παρακαμφθεί ο δημόσιος χαρακτήρας της εκπαίδευσης όσον αφορά την προσβασιμότητα, τη λειτουργία, τους σκοπούς της ακαδημαϊκής διδασκαλίας και έρευνας, τότε θα έχουμε μια ανησυχητική και αντιδημοκρατική τροπή.

*Ο Γιάννης Δρόσος επισημαίνει ότι το σύστημα των δύο κυβερνητικών κομμάτων μπορεί να θίγει τα θεμελιώδη χαρακτηριστικά της αναγκαίας αλλαγής στην παιδεία αλλά το κάνει με ύποπτες γενικότητες. Στην ανάλυσή του παρατίθενται σκέψεις «που εισάγουν ερωτηματικά παρά προεξοφλούν απαντήσεις».

Ερωτήματα που ζητούν απαντήσεις

Του ΓΙΑΝΝΗ ΔΡΟΣΟΥ*

Είκοσι πέντε χρόνια έπειτα από την ψήφισή του, ο νόμος πλαίσιο έχει χάσει τη δυνατότητα να δίνει λύσεις στα νέα δεδομένα. Το ζήτημα πια δεν είναι αν, αλλά ποιος, πώς και ποια τομή θα επιβάλει στην Ανώτατη Παιδεία.

*Μια δεινοσαυρώδης στασιμότητα, υπό διάτρητη την αχλύ της ακαδημαϊκής αυτοτέλειας, κατακλύει τον χώρο της Ανώτατης Παιδείας και καταλαμβάνει τόσο το πανεπιστημιακό establishment όσο και το establishment που αμφισβητεί το πανεπιστημιακό establishment. Πρόκειται όχι για ένα, αλλά για δύο φοβικά συστήματα, που αντιδρούν, με το δικό του language το καθένα, σε κάθε σκέψη νεωτερισμού.

*Το σύστημα, μάλιστα, των δύο κυβερνητικών κομμάτων -πολιτικοί εκπρόσωποι περίπου του 85% του ελληνικού λαού- αν και βαθύτερα και διακηρυγμένα σύμφωνο σε θεμελιώδη χαρακτηριστικά της αναγκαίας αλλαγής στην Ανώτατη Παιδεία, περιδεές και αυτό, θίγει μεν το θέμα, κυρίως όμως με ύποπτες γενικότητες (ίσως ανίκανο ή απρόθυμο να γίνει συγκεκριμένο), τακτικιστικά, ενίοτε δε και μπαγάσικα: μεγάλη μερίδα της πολιτικής τάξης υποτάσσει το θέμα, με αφοπλιστική αναίδεια, σε κομματικές, διακομματικές, εσωκομματικές, προσωπικές και άλλες ανάλογες σκοπιμότητες. Είναι επίσης βέβαιο ότι μερίδες του πανεπιστημιακού κόσμου δεν αποδεικνύουν πάντοτε εντιμότητα προθέσεων όταν προβάλλουν τις δικές τους βεβαιότητές ως μαχητικές αλήθειες.

*Στην πρόταση για κατάργηση της συνταγματικής κατοχύρωσης του αποκλειστικά κρατικού χαρακτήρα των ΑΕΙ χρεωστούμε την αφορμή για την παρατεταμένη σύγκρουση για τη νέα μορφή της Ανώτατης Παιδείας, αλλά και το ότι δημιουργούνται προϋποθέσεις ενός πολιτικά ουσιαστούς διαλόγου.

*Θεωρώ τη σύγκρουση αυτή γόνιμη, αναπόφευκτη και ευπρόσδεκτη, θα έλεγα μάλιστα σε όλες, ακόμη και τις οξύτερες, εκφάνσεις της.

Γι' αυτό και θεωρώ την ιδέα για δημοψήφισμα βαθύτερα ορθή. Μέχρι στιγμής πάντως, η σύγκρουση είναι απογοητευτική: σχεδόν αποκλειστικά ιδεολογική -κράτος ή αγορά; παιδαγωγός ή έμπορος;- με τις γενικά λίγες καλές στιγμές της να μην ανατρέπουν τη βασική εικόνα: μια νευρική σύγκρουση αφελών ή πονηρών βεβαιοτήτων, κατασυκοφάντησης του δημόσιου πανεπιστημίου μας και εκχυδαϊσμού κάθε μη κρατικής πρωτοβουλίας, με άγαρπη προβολή απολυτοτήτων, πανακειών, ιδεολογημάτων, με αλληλοεκτόξευση λυδίων λίθων -και πολλή οργή, με καλές, συχνά, προθέσεις.

Όμως, τα πράγματα είναι πιο σύνθετα. Οι μερικές και αποσπασματικές σκέψεις που ακολουθούν επιχειρούν μάλλον να εισαγάγουν ερωτήματα παρά να προεξοφλήσουν απαντήσεις.

1. Η Ανώτατη Παιδεία στη χώρα μας είναι δημόσιο αγαθό. Αρα:

*Το κράτος οφείλει να διασφαλίζει ίσες και επαρκείς ευκαιρίες απόλαυσης αυτού του αγαθού σε όλους.

*Το κράτος οφείλει να θέτει -αυτό και όχι οποιοσδήποτε άλλος- δημόσιους στόχους και προτεραιότητες, να σχεδιάζει, υλοποιεί και ελέγχει όλα τα μέτρα που εντάσσουν το αγαθό αυτό στη δημοκρατικά προγραμματισμένη, γενικότερη πορεία της χώρας, της κοινωνίας και των ανθρώπων της στον χρόνο και στον κόσμο.

*Το κράτος δικαιούται να επιλέγει το οργανωτικό σχήμα με το οποίο θα παρέχεται το δημόσιο αυτό αγαθό και μπορεί να επιλέξει οτιδήποτε, όχι όμως να παραιτηθεί από τον παραπάνω εγγυητικό και προγραμματικό του ρόλο.

2. Από κει και πέρα: Όσον αφορά εμάς, το δημόσιο πανεπιστήμιο:

*Υπάρχει ή όχι ένα πρόβλημα γενικότερης στασιμότητας και, αν ναι, πώς να το αντιμετωπίσουμε; Είναι ακριβές ή όχι ότι, π.χ., η διαδικασία εξέλιξης που οδηγεί έναν λέκτορα στη βαθμίδα του καθηγητή συχνά, ενοχλητικά συχνά, στην γνώμη ότι η φαλάνκρα του βασιλέως (και οι

προσωπικές του προτεραιότητες) είναι ήλιος σοφίας; Οτι πολλοί καθηγητές, αμέσως μετά τη μονιμοποίησή τους ή, έστω, σε κάποια ανώτερη βαθμίδα, καταντούμε απολιθώματα αποστέωσης, ψυχικής, επιστημονικής;

*Γιατί μένουν οι εξελίξεις στον ακαδημαϊκό χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ένα βαθύ ταμπού για μας; Ναι ή όχι στην υποχρεωτική διδασκαλία ενός τουλάχιστον προπτυχιακού μαθήματος σε ξένη γλώσσα;

*Ναι ή όχι στην επέκταση των ελληνικών κρατικών πανεπιστημίων σε ξένες χώρες, στον περίγυρό μας και έξω απ' αυτόν;

*Ναι στην αξιολόγηση ή στρίβειν διά του αρραβώνος;

*Ναι ή όχι σε πλήρη απολογισμό της διαχείρισης των ειδικών λογαριασμών, κυρίως, αλλά όχι μόνο, από άποψη σκοπιμότητας και λυσιστέλειας και δημόσια συζήτηση επ' αυτού;

*Τι ακριβώς εμποδίζει η στρατηγικά γλίσχρη χρηματοδότηση της Ανώτατης Παιδείας από τον κρατικό προϋπολογισμό;

*Ποια η συμβολή του μισθού ενός γενικά επιτυχημένου καθηγητή στο συνολικό οικογενειακό του εισόδημα, στον κολοφώνα της σταδιοδρομίας του;

3. Οσον αφορά τις προτάσεις για μη κρατικό πανεπιστήμιο, είναι θεμιτές και συζητήσιμες αλλά όχι χωρίς απαντήσεις:

*Το αντικείμενο των σπουδών και ο τόπος όπου ιδρύεται ένα πανεπιστήμιο, έστω μη κρατικό, να εντάσσεται ή όχι στην εξυπηρέτηση των στόχων και των προτεραιοτήτων που θέτει το κράτος συναφώς με το δημόσιο αγαθό που είναι η Ανώτατη Παιδεία και με ό,τι η κοινωνία καλώς προσδοκά από το αγαθό αυτό; Να υπάρχει ή όχι άδεια σκοπιμότητας για την ίδρυση κάθε μη κρατικού ΑΕΙ; Αν όμως σήμερα, με την ίδρυση κατά φαντασίαν ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, δημοσίων πάντα, το ίδιο το κράτος, για τυχοδιωκτικές σκοπιμότητες, εξαπατά, με ιδιοτέλεια εκλογικής εμπορίας, εκμεταλλευόμενο τον πόθο της ελληνικής οικογένειας για ένα πτυχίο, για ποιον λόγο δεν δίνει το παράδειγμα, σε οποιονδήποτε τυχάρπαστο τρίτο, να εξαπατά, με ιδιοτέλεια οικονομικής εμπορίας, τους ίδιους ανθρώπους και για τον ίδιο λόγο;

*Να μπορεί ο κάθε φορέας ιδιωτικής πρωτοβουλίας να επενδύει στον πόθο για ένα πτυχίο ή να επιτρέπεται -και τότε να ενθαρρύνεται- η ιδιωτική αυτή πρωτοβουλία μόνον εφόσον εντάσσεται στους δημόσιους στόχους για την Ανώτατη Παιδεία;

*Με ποιες τυπικές προϋποθέσεις θα δικαιούνται να διδάσκουν οι διδάσκοντες στα μη κρατικά Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα;

*Ποιος και πώς θα καθορίζει τα δίδακτρα;

Ερωτηματικά, προφανώς όχι όλα, που αφορούν και τη συζήτηση και το θέμα.

* Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΡΟΣΟΣ είναι καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου στη Νομική Σχολή Αθηνών.

Πανεπιστήμια νέου τύπου

Το ΝΙΚΟΥ Κ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ*

Το άρθρο 16 του συντάγματος δεν αρκείται στην απαγόρευση των ιδιωτικών πανεπιστημίων: κατά παγκόσμια πρωτοτυπία ορίζει, με θετική διάταξη, το οργανωτικό σχήμα με το οποίο τα δημόσια πανεπιστήμια οφείλουν να λειτουργούν. Το σχήμα αυτό είναι το νομικό πρόσωπο δημόσιου δικαίου (ΝΠΔΔ).

*Δεν είναι της στιγμής να αναφερθούν οι λόγοι για τους οποίους, το 1975, ο μεταδικτατορικός συντακτικός νομοθέτης συμπεριέλαβε στο σύνταγμα αυτή τη ρύθμιση. Το ότι την είχε πρωτοθεσπίσει η χούντα, λίγα χρόνια πρωύτερα, δεν αρκεί για να την καταδικάσει. Διότι, όπως παρατηρήθηκε, ό,τι έκανε η δικτατορία δεν ήταν εξ αυτού και μόνον του λόγου στραβό. Επιπλέον, όπως θα προσέθετε κάποιος, τα σοβαρότερα πανεπιστήμια στην Ευρώπη είναι δημόσια.

-Αν η ανώτατη εκπαίδευση περνάει στη χώρα μας κρίση, αυτή -όπως υποστηρίζεται- δεν οφείλεται στο άρθρο 16. Γιατί λοιπόν να το αναθεωρήσουμε;

-Η απάντηση είναι γιατί ο χαρακτηρισμός από το ίδιο το σύνταγμα των ΑΕΙ ως ΝΠΔΔ αποτελεί, τη σημαντικότερη τροχονόμηση στη μεταρρύθμιση που έχει τόσο ανάγκη η ανώτατη εκπαίδευση στη χώρα μας. Θα προσπαθήσω να δείξω γιατί:

*Στην Ελλάδα, η έννοια του ΝΠΔΔ δεν είναι «ουδέτερη» ούτε «ανοιχτή»: εδώ και πολλές δεκαετίες, επιστήμη και νομολογία τής έχουν προσδώσει συγκεκριμένο περιεχόμενο. Στο μέτρο, μάλιστα, που το περιεχόμενο αυτό θεωρείται ότι απορρέει από το ίδιο το σύνταγμα, η έννοια του ΝΠΔΔ δεσμεύει όχι μόνον τη διοίκηση, αλλά και τον ίδιο τον νομοθέτη. Ετσι, δεν είναι τυχαίο ότι, πολλές φορές στο παρελθόν, τα δικαστήρια έκριναν ότι ένας φορέας που ο νομοθέτης τον χαρακτήρισε ιδιωτικού δικαίου είναι στην πραγματικότητα ΝΠΔΔ, και το αντίστροφο.

*Δεν αναφέρομαι τόσο στην ανάθεση έργων ούτε στην διεξαγωγή προμηθειών: όταν γίνονται με δημόσιο χρήμα και υπερβαίνουν ένα ελάχιστο ποσό, δεν είναι το εθνικό αλλά το κοινοτικό δίκαιο που επιβάλλει να προηγηθεί δημόσιος διαγωνισμός.

-Υπαινίσσομαι απεναντίας την καθημερινή, την τρέχουσα διαχείριση των οικονομικών των ΝΠΔΔ, που υπάγεται στους άκαμπτους κανόνες του δημόσιου λογιστικού και διέπεται από αυστηρούς ελέγχους. Τους τελευταίους, προληπτικούς και κατασταλτικούς, ο κοινός νομοθέτης δεν θα μπορούσε να τους παρακάμψει, και να το ήθελε.

*Υπαινίσσομαι προπάντων την πρόσληψη και το καθεστώς του προσωπικού των ΑΕΙ, επιστημονικού και διοικητικού.

-Το μεν πρώτο επιλέγεται με μια χρονοβόρα και εξαιρετικά φορμαλιστική διαδικασία, η οποία, εν ονόματι της διαφάνειας, θυσιάζει συχνά την ουσία.

Αρκεί κανείς, για να το διαπιστώσει, να εγκύψει στην πλούσια σχετική νομολογία, η οποία προσιδιάζει περισσότερο σε κρίσεις υπηρεσιακών συμβουλίων δημόσιων υπαλλήλων παρά πανεπιστημιακών οργάνων.

-Οσο για το διοικητικό προσωπικό των ΑΕΙ, είναι πολύ αμφίβολο αν οι διαδικασίες του ΑΣΕΠ -τις οποίες επίσης ο νομοθέτης δεν δικαιούται να παρακάμψει- μπορούν να εξασφαλίσουν την ταχύτητα και προ παντός την ποιότητα που επιβάλλει η στελέχωση υπηρεσιών (όπως είναι για παράδειγμα οι βιβλιοθήκες), που χρειάζονται υπαλλήλους με πνεύμα πρωτοβουλίας, ειδικές γνώσεις και συνεχή ενημέρωση στις νέες τεχνολογίες.

*Πολύ περισσότερο που ούτε η εγγύηση της «πλήρους αυτοδιοίκησης» των ΑΕΙ -την οποία επίσης προβλέπει το άρθρο 16- ισοσταθμίζει τα ανωτέρω μειονεκτήματα. Διότι, όπως έχει κριθεί, αυτοδιοίκηση δεν σημαίνει αυτονομία. Ετσι, νομοθέτης και υπουργείο Παιδείας

νομιμοποιούνται να παρεμβαίνουν όχι μόνον σε μείζονα ζητήματα -όπως π.χ. η ίδρυση νέων σχολών και θέσεων ή ο καθορισμός του αριθμού των εισακτέων- αλλά και σε δευτερεύοντα, όπως η εξασφάλιση των πιστώσεων για την προμήθεια βιβλίων και για την ανανέωση συνδρομών.

*Κοντολογίς, η φύση του πανεπιστημίου είναι τέτοια που η λειτουργία του ως ΝΠΔΔ, έστω και «πλήρως αυτοδιοικούμενου», του αφαιρεί το νεύρο, το ωθεί προς τη γραφειοκρατία, την αδράνεια και τον μαρασμό.

Ασφαλώς, η αναθεώρηση του άρθρου 16 δεν είναι πανάκεια για τη θεραπεία όλων των ανωτέρω δεινών. Είναι, ωστόσο, το πρώτο βήμα για να μπορέσουν τα ελληνικά πανεπιστήμια να μπουν στον 21ο αιώνα.

*Πιο συγκεκριμένα, η κατάργηση του συνταγματικού χαρακτηρισμού των ΑΕΙ ως ΝΠΔΔ θα «απελευθερώσει» τον νομοθέτη, αφού θα του δώσει τη δυνατότητα, ύστερα από σοβαρή μελέτη, να διαπλάσει έναν ή περισσότερους τύπους πανεπιστημιακών νομικών προσώπων, πέρα από τη συμβατική διάκριση ΝΠΔΔ και ΝΠΙΔ.

Διεπόμενο από ιδιαίτερους κανόνες, το πανεπιστημιακό αυτό νομικό πρόσωπο θα μπορούσε να συγκεράζει τις μεγάλες κατακτήσεις του δημοκρατικού πανεπιστημίου της μεταπολίτευσης (ακαδημαϊκή ελευθερία, ίσες ευκαιρίες στην πρόσβαση των φοιτητών, δωρεάν σπουδές για όσους έχουν πραγματική ανάγκη), με την ευλυγισία και την αποτελεσματικότητα του νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου (συμβατική ελευθερία, κατασταλτικοί έλεγχοι νομιμότητας και όχι σκοπιμότητας).

*Θα ήταν σκόπιμο, εξάλλου, να προβλεφθεί όχι μόνον ένας αλλά περισσότεροι τύποι πανεπιστημιακών νομικών προσώπων.

Διότι, όπως έχει αποδειχθεί, οι κανόνες που διέπουν τα μεγάλα πανεπιστήμια του κέντρου δεν προσιδιάζουν στα μικρά της περιφέρειας. Ακόμη, θα ήταν αναγκαίο να τεθούν ιδιαίτερες προδιαγραφές και για τα καινούρια πανεπιστήμια, είτε αυτά λειτουργήσουν ως παραρτήματα ξένων είτε συσταθούν εξ υπαρχής ως ιδρύματα από ιδιώτες.

*Η υποχρέωση της χώρας μας να ανεχθεί τα πρώτα (από τον Οκτώβριο του 2007 και εφεξής) κάθε άλλο παρά αποκλείει τη θέσπιση standards. Όσο για τα δεύτερα, μια στοιχειώδης εγγύηση για τη σοβαρότητά τους θα ήταν να προβλεφθεί ότι θα έχουν ως ελάχιστο κεφάλαιο περιουσιακά στοιχεία τόσης αξίας, που θα απέτρεπαν τυχοδιωκτικές απόπειρες για την ίδρυση «πανεπιστημίων» σε ενοικιαζόμενα διαμερίσματα του κέντρου κάθε μικρής και μεγάλης πόλης της Ελλάδας.

* Ο Ν. Κ. ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ είναι καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Από το πρόσχημα, στην ουσία

Του ΚΩΣΤΑ ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΥ*

Το επίμαχο άρθρο 16 του ελληνικού συντάγματος διασφαλίζει την ανώτατη εκπαίδευση για όλους τους πολίτες ανεξαρτήτως εισοδηματικής κατηγορίας, από ιδρύματα αυτοδιοικούμενα, με βάση την αρχή της ελευθερίας της διδασκαλίας και της έρευνας, υπό την εγγύηση του Δημοσίου. Εξ αυτού δεν τεκμαίρεται τόσο κάποιο αποκλειστικό ιδιοκτησιακό καθεστώς, όσον αφορά τη χρηματοδότηση των ανώτατων ιδρυμάτων, όσο κυρίως καθίσταται σαφής ο χαρακτήρας της ανώτατης εκπαίδευσης ως «δημοσίου αγαθού».

*Τα ιδρύματα μπορούν να ιδρύονται είτε από δημόσιες χρηματοδοτικές πηγές είτε από ιδιωτικές, υπό τον αυστηρό όμως διπλό όρο ότι αφενός αυτοδιοικούνται, δηλαδή απεξαρτητοποιούνται έναντι του «χρηματοδότη» και «ιδιοκτήτη» -είτε δημοσίου είτε ιδιωτικού- και αφετέρου ότι προσφέρουν την εκπαίδευση ως «δημόσιο αγαθό», δηλαδή για όλους τους πολίτες και σύμφωνα με την αρχή της ακαδημαϊκής ελευθερίας στη διδασκαλία και έρευνα. Η απεξάρτηση και αυτοδιοίκηση, η ελευθερία της διδασκαλίας και έρευνας, η προσβασιμότητα σε αυτά του συνόλου των πολιτών και όχι μόνον των ευπόρων είναι αναγκαίες, προκειμένου τα ιδρύματα να προστατεύονται από «έξωθεν» παρεμβάσεις είτε του Δημοσίου, με τη μορφή του κρατισμού και του κομματισμού, είτε των ιδιωτών, με τη μορφή της επιδίωξης ιδιαίτερου οικονομικού οφέλους για τον χρηματοδότη.

*Κατά συνέπεια, εάν η τεκταινόμενη αναθεώρηση του άρθρου 16 φλέγεται για να επιτρέψει την ίδρυση πανεπιστημίων από ιδιωτικές χρηματοδοτικές πηγές, ας λάβει υπόψη της ότι αυτή η πλευρά είναι περιττή, δεδομένου ότι κάτι τέτοιο υλοποιείται ακόμη και στο πλαίσιο του ισχύοντος συντάγματος.

*Όμως, εάν, με πρόσχημα τη μεταρρύθμιση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των ιδρυμάτων, η αναθεώρηση αποβλέπει κυρίως να εγκαταλείψει την έννοια της εκπαίδευσης ως «δημόσιου αγαθού», να παρακάμψει τον δημόσιο χαρακτήρα όσον αφορά την προσβασιμότητα, τη λειτουργία, τους σκοπούς της ακαδημαϊκής διδασκαλίας και έρευνας και να εισαγάγει «καινά δαιμόνια» στους σκοπούς και στη λειτουργία των πανεπιστημίων, αυτό θα ήταν οπωσδήποτε ανησυχητικό και αντιδημοκρατικό.

*Διαβεβαιώνεται από πολλές πλευρές ότι η επιδιωκόμενη αναθεώρηση δεν σκοπεύει στη δημιουργία κερδοσκοπικών επιχειρήσεων στο χώρο της ανώτατης εκπαίδευσης, αλλ' αντιθέτως δεσμεύεται στην ίδρυση «μη κρατικών» και «μη κερδοσκοπικών» ιδρυμάτων.

*Όμως, αυτή η δέσμευση παραμένει πολύ σχετική και κλονίζεται καίρια, εάν ληφθεί υπόψη ότι στην υπόλοιπη Ευρώπη και στον υπόλοιπο πλανήτη η εκστρατεία που έχει ξεκινήσει από το 1995 κατατείνει αφενός στη δυσφήμιση και υποβάθμιση των δημόσιων πανεπιστημίων και αφετέρου στην ιδιωτικοποίηση και υπαγωγή της ανώτατης εκπαίδευσης στους νόμους της αγοράς εμπορευμάτων και υπηρεσιών.

*Με τη διεθνή Συνθήκη για την Απελευθέρωση του Εμπορίου Υπηρεσιών (1995) και εκείνη του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης (1998), έχουν ήδη αναληφθεί κυβερνητικές δεσμεύσεις που δρομολογούν όχι μόνον την ιδιωτικοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ευρώπη, πράγμα που δεν θα ήταν κατ' ανάγκην αρνητικό, αλλά κυρίως στη βαθιά μεταλλαγή του τρόπου λειτουργίας και των σκοπών της διδασκαλίας και της έρευνας με την παράδοσή τους στα κριτήρια της αγοράς και του εμπορικού κέρδους. Ενώ στη χώρα μας διατυμπανίζεται ότι η αναθεώρηση σκοπεύει στη δημιουργία «μη κερδοσκοπικών» ιδρυμάτων, την ίδια στιγμή διεθνώς, με βάση ήδη ειλημμένες αποφάσεις του ΟΟΣΑ και της Ε.Ε, στις οποίες η κυβέρνησή μας έχει συμμετάσχει, προωθείται η ίδρυση πανεπιστημίων με «υψηλή ανταγωνιστικότητα» και «αποδοτικότητα», η λειτουργία «παγκόσμιας αγοράς» πανεπιστημιακών πτυχίων, η παροχή «ανταγωνιστικών εκπαιδευτικών υπηρεσιών» στο πλαίσιο του απολύτως «ελεύθερου και ανόθευτου ανταγωνισμού», απελευθερωμένου από οιαδήποτε κρατική παρέμβαση.

*Συνέπεια της νεοφιλελεύθερης ακεραioφροσύνης στο πεδίο της ανώτατης εκπαίδευσης είναι ότι σε χώρες όπως η Χίλη, την οποία ήδη από την εποχή του Πινοσέτ προέβαλε ως υπόδειγμα ο θεωρητικός του νεοφιλελευθερισμού Μίλτον Φρίντμαν, το κράτος δεν μπορεί να επενδύει και να εκσυγχρονίζει τα δημόσια πανεπιστήμια, στο μέτρο που αυτό ερμηνεύεται ως νόθευση των κανόνων του ελεύθερου ανταγωνισμού.

*Ακόμη και η απλή χορήγηση φοιτητικών υποτροφιών από το Δημόσιο προς τους φοιτητές των δημόσιων πανεπιστημίων απαγορεύεται, εφόσον αυτό ερμηνεύεται ως παραβίαση των κανόνων του ελεύθερου ανταγωνισμού εις βάρος των ιδιωτικών ιδρυμάτων που αφθονούν στη χώρα.

*Μια ακόμη συνέπεια από τη βαθιά μεταλλαγή του χαρακτήρα και της λειτουργίας των ιδρυμάτων είναι ότι με βάση αξιολογήσεις με εμπορευματικά κριτήρια, τα ιδιωτικά πανεπιστήμια καταλήγουν τις περισσότερες φορές να χρηματοδοτούνται είτε μερικά είτε ολικά με δημόσιο

χρήμα. Φυσικά, ακόμη και η δημόσια χρηματοδότηση ιδιωτικών πανεπιστημίων δεν θα ήταν τόσο σοβαρό οξύμωρο, εάν από την άλλη πλευρά τα ιδιωτικής προέλευσης ιδρύματα λειτουργούσαν με δημόσιο χαρακτήρα, δηλαδή με ακαδημαϊκή αυτοδιοίκηση, με τις αρχές της ελευθερίας, της διδασκαλίας και έρευνας και την προσβασιμότητα για όλες τις εισοδηματικές κατηγορίες των πολιτών. Όμως, στην επαπειλούμενη περίπτωση κινδυνεύει να εμφανίζεται το φαινόμενο ότι χρηματοδοτούνται με δημόσιο χρήμα ιδρύματα που δεν προσφέρουν την εκπαίδευση ως «δημόσιο αγαθό», δηλαδή για όλους, αλλά τη διασφαλίζουν κατ' αποκλειστικότητα μόνον για ολίγους και με κριτήρια εμπορευματικά.

*Κατά συνέπεια, το κυριότερο ζήτημα που τίθεται με την αναθεώρηση του άρθρου 16 δεν είναι η δημιουργία ιδιωτικών ιδρυμάτων, αλλά η επαπειλούμενη υποβάθμιση και απαξίωση της εκπαίδευσης ως «δημόσιου αγαθού», δηλαδή ως αγαθού προσφερόμενου υπό συνθήκες καθολικής προσβασιμότητας. Μπορεί σήμερα οι πρωτεργάτες της αναθεώρησης του άρθρου 16 να συγκαλύπτονται πίσω από τον υποτιθέμενο «μη κερδοσκοπικό» χαρακτήρα των μελλοντικών ιδιωτικών ιδρυμάτων, όμως η κοινή γνώμη έχει κάθε λόγο για να δυσπιστεί και να φοβάται ότι μετά το πρώτο βήμα, τα επόμενα δεν θα είναι παρά ζήτημα χρόνου. kvergo@gmail.com

* Ο Κ. ΒΕΡΓΟΠΟΥΛΟΣ είναι καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και στο Paris VIII.